

Hasonló elvek érvényesülnek a többi munkanemben is. Ha például dugványoztatni akarunk, ahhoz megfelelő dugványanyagot kell biztosítani. Ezt viszont csak hosszabb időben lejátszódó műveleteken keresztül tudjuk biztosítani. Ilyenkor különösen fontos az előzetes tervezés. *Távtati tervezési* feladatot igényel a szemzéshez szükséges alany, a melegágy készítéséhez nélkülözhetetlen kellékek biztosítása. Ugyancsak a kisállattenyésztési foglalkozások feltételeit csak az éveket megelőző tervezések biztosítják. A megtermelt kerti növényeknek, illetve tenyésztett állatoknak olyan állapotúaknak kell lenni, hogy azokon, illetve azokkal a kitűzött munkaműveleteket meg tudjuk valósítani. Ezenkívül még az egyes osztályokban elvégzett munkaműveletek is alapját képezhetik egy másik osztályban végzendő munkaműveletnek. Például: a 7. osztállyal végzett betakarítási műveletek alapján tudjuk elvégezni az 5. osztályban a válogatás, osztályozás, tárolás műveleteit.

A szerszámok, eszközök tervezése, előkészítése abban áll, hogy felmérjük a műveletek igényelte szerszámfajtaikat, majd azok állapotát ellenőrizve meggyőződünk arról, hogy használható állapotban vannak-e.

Vitatható kérdés, hogy meddig terjed a *tanár feladata az anyagok, eszközök és a szerszámok előkészítése terén*. Azoknak az anyagoknak, termelvényeknek a biztosítása, amelyek a foglalkozások folyamatosságának alapjai, feltételei, illetve eredményei, a tanár szervezési feladatai közé tartoznak. Ami a műhely és a háztartási foglalkozások anyagainak biztosítását illeti, a tanár szervezési feladata mellett felelősek az iskolavezetés és az oktatási intézmények is. A karbantartásról a tanárnak kell gondoskodni. Ami azonban a karbantartó munkát illeti, a szerszámok, gépek, állapota szerint más és más a teendő.

A *szerszámok karbantartása* időnként olyan nagy munkát jelent, hogy azt a tanár a legjobb szándéka mellett sem végezheti, illetőleg végeztetheti el a tanulókkal. A karbantartásra évenként megfelelő összeget kell biztosítani, amelyet vagy költségvetési vagy társadalmi úton valósítunk meg. Az egyszerűbb javítási, karbantartási munkálatokat az ún. karbantartási foglalkozásokon a tanulókkal kell elvégeztetni. Ez egyben tantervi anyag is.

Itt utalunk azokra az anyagokra, eszközökre, *szemléltető felszerelésekre*, amelyek közvetve segítik elő a munkaműveletek eredményes végzését. Ilyenek az összes szemléltető eszközök: pergőfilmek, modellek, képek, rajzok stb. Ezek didaktikai jelentősége nagy. Ebből következik, hogy a szemléltető eszközök alkalmazásának, használatának a megtervezése komoly feladatot ró a tanárra; akárcsak a műveletekhez szükséges anyagok és eszközök előkészítése.

(Befejező rész a következő számban.)

SOMFAI LÁSZLÓNÉ

szakvezető tanár

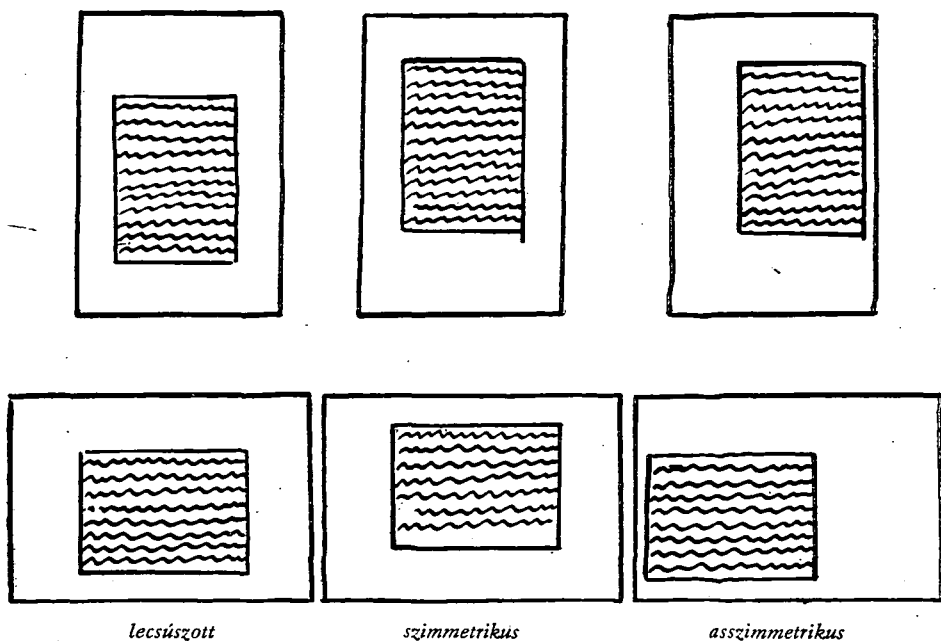
Tervező munka a 7. és 8. osztályban

Az 5. és 6. osztályban a tanulók megismerkednek a jó plakát követelményével. Az addig tanult tárgyakból terveket készítenek, megízlelik a tervezés, kivitelezés, vagyis a határozott céllal készített alkotás öröme. Ezt a folyamatot kell a 7–8. osztályban kiszélesíteni, nagyobb távlatot kell nyitni a tanulók előtt. Célunk az, hogy ne csak akkor dolgozzanak jól, ha rajzórán kell például plakátot tervezni, hanem

minden munkájuk, a füzetvezetéstől a faliújságcikkig tudatos tervezésű, szép kivitelű legyen. Tanulóink jussanak el odáig, hogy legszűkebb környezetükben (őrs, osztály) csak így tervezett és kivitelezett munkák kerüljenek a nyilvánosság elé. S mivel az úttörőhelyiség vagy osztály dekorációja soha nem öncélú, az azokban levő feliratok, faliújságok, hirdetések tükrözzék az osztály vagy egyén esztétikai kulturáltságát.

A 7. osztályban sok időt kell fordítanunk az új betűtípus gyakorlására. Tervezőmunkánk is ezt segíti, illetve szolgálja. Feladat: szövegfelt tervezése. Látszatra egyszerű, ez a tervezés a legminimálisabb díszítésre és a szép elhelyezésre szorítkozik.

A munka megkezdése előtt elemezzük a kiállított példákat: könyvlap, faliújságcikk, füzetlap, bekeretezett, paszpartúrázott kép. Mindegyiken megkeressük a „felt”-ot, s meghatározzuk a helyét a papíron, „felület”-en. Eszerint van szabályos (szimmetrikus) és szabálytalan (aszimmetrikus) elhelyezés. A tankönyvlap, regény, füzet, faliújságcikk általában szimmetrikus, hirdetés, felirat, könyvlap (pl. verseskötet) lehet aszimmetrikus. (1. ábra.)

Mi a szép mindkettőben? A szövegfelt kiemelt, a környezet alárendelt, díszítés a szerepe. Leggyakoribb dísz a keret. Fehéren hagyott felület. Szabály: lent szélesebb, mint kétoldalt és fönt. (2–3. ábra.) Aszimmetrikus elhelyezésnél valamelyik szélén nagyobb, mint másutt. Ebbe a szélesebben hagyott keretrészbe kerül a további díszítés. Pl. gyakran ide kerül a nyomtatott könyvben a lapszám, írók arcképénél a név, faliújságcikknál a sorminta vagy színes csík, amely élénkíti a tömör feltot. (4–5. ábra.)

Mindenekelőtt a szép szövegírás a fontos. A betűközök, szóközök megtartásán kívül a betűforma és a dőlésszög rengeteg figyelmet igényel a tanulóktól. A szöveg adott, tábláról másolják, s ezért a szövegfelt nagysága is adott. A tanuló önállóan

**A SZÉP ÍRÁS FELTÉ-
TELE A BETŰK HE-
LYES NAGYSÁGA, A-
RÁNYA, FORMÁJA !**

2. ábra

**A SZÉP ÍRÁS FELTÉ-
TELE A BETŰK HE-
LYES NAGYSÁGA, A-
RÁNYA, FORMÁJA !!**

4. ábra

**A SZÉP Í-
RÁS FEL-
TÉTELE A
BETŰK A-
RÁNYA ÉS
A HELYES
NAGYSÁG!**

5. ábra

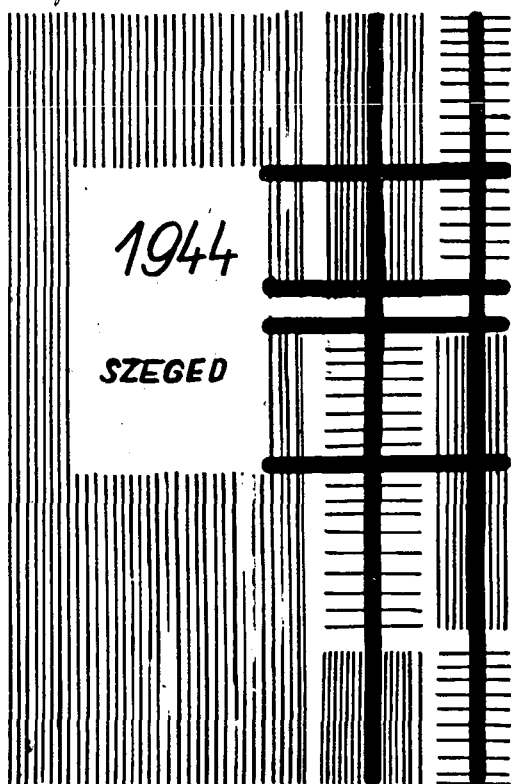
**A SZÉP Í-
RÁS FEL-
TÉTELE A
BETŰK A-
RÁNYA ÉS
A HELYES
NAGYSÁG!**

3. ábra

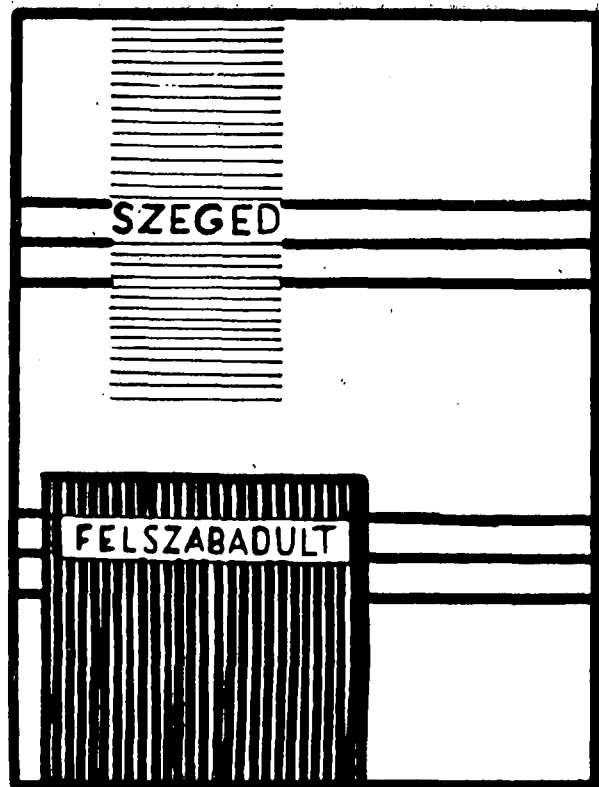
határozza meg az elhelyezést, álló vagy vízszintes helyzetet, a díszítés színét, a felsorolt adott lehetőségeken belül a formát. Nem az a cél, hogy sokféle szín, forma és más kerüljön a szöveg mellé, hanem kevés, jól megválasztott díszítőelem, s lehetőleg kevés szín.

A 8. osztályban a könyvcímlap tervezésénél mindhárom korábbi osztály tervezőfeladataira támaszkodunk. Az 5–6. osztályból a jó plakát követelményeit elevenítjük fel, a 7. osztályból a feltelhelyezésről és szövegírásról tanultaknak veszik hasznát.

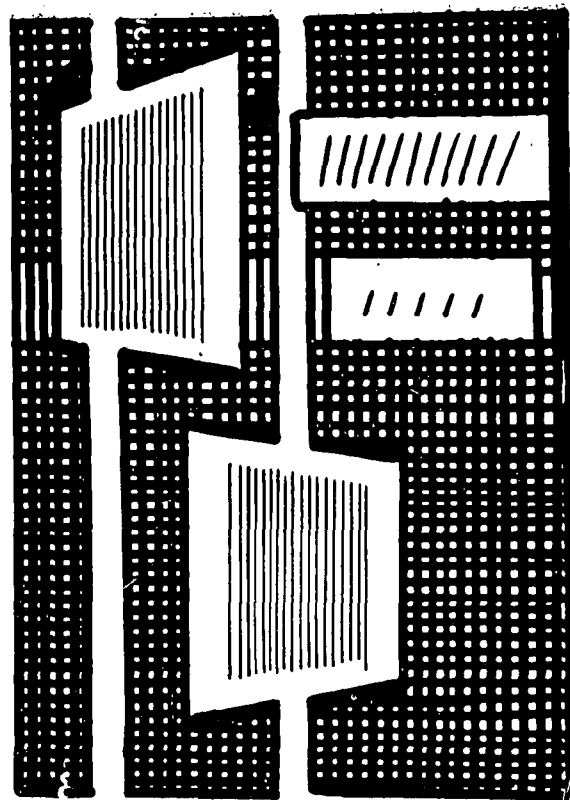
A könyv tartalma adott. Ebben az esztendőben Szeged felszabadulásával kapcsolatos kiadvány címlapját terveztük. A címet (feliratot) az osztály közösen fogalmazza, több változata felkerül a táblára. Ki-ki a legmegfelelőbbet írja majd a saját tervébe. A cím a legfontosabb. Ennek kell kiemelkedni, a szemlélőben gondolatokat, érzelmeket ébresztetni, és vágyat kelteni a könyv iránt. Mivel hívja fel magára a könyv a figyelmet? a) Jó formájával. Esetleg a megszokottól eltérő alakkal. b) Színnel. Címlapja színes, ízléses, újszerű. Feladat: a szövegfelt és színfeltok szép elrendezése. A szövegfelt a választott cím szerint meghatározott nagyságú. A díszítő feltok különböző nagyságúak. Ha meghatározott formára emlékeztetnek, akkor redukált síkok, ha nem emlékeztetnek, mértani síkok, szabályosak vagy szabálytalanok. Bármilyen díszítő elemet választ, illetve tervez a tanuló, fő követelmény a szép elrendezés. (6–11. ábra.)

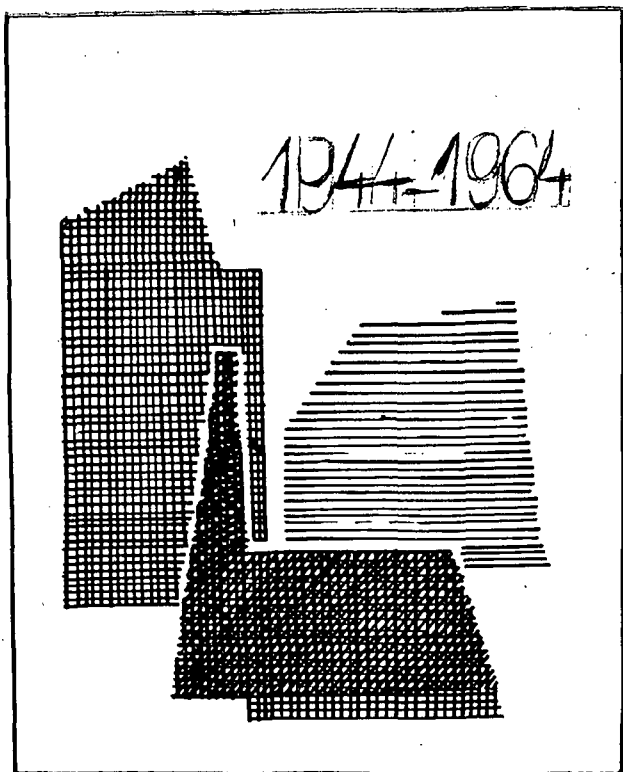
6. ábra

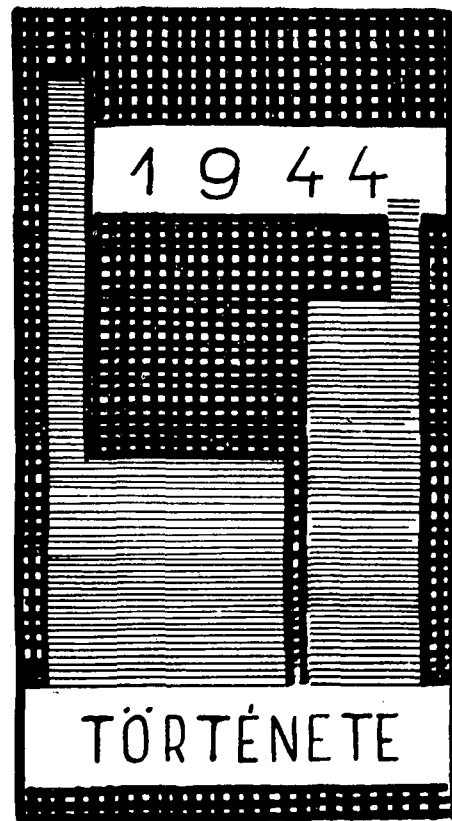
8. ábra

7. ábra

10. ábra

9. ábra

11. ábra

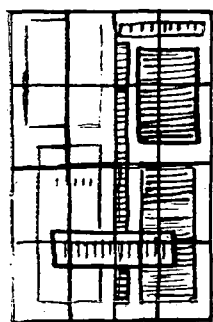
A tanulók egyéni terveket készítenek a tanár állandó korrekciója mellett. Mivel egy rajzlapon több terv készül, csak egyet, a legsikerültebbet nagyítjuk meg, ezért a terv kivitelezése előtt tanácsos a nagyítás módját megismertetni velük. Egyszerű hálós rendszerről van szó, ritkán akad jobb alkalom ennek bemutatására. (12. ábra.)

Hasznos, ha a tanulókkal közöljük, hogy tust és temperát is használjanak, mert a festés stílszerűbb és színesebb, ha temperát is kevernek a gombhoz. A szöveg lehetőleg tussal, redísszel készüljön.

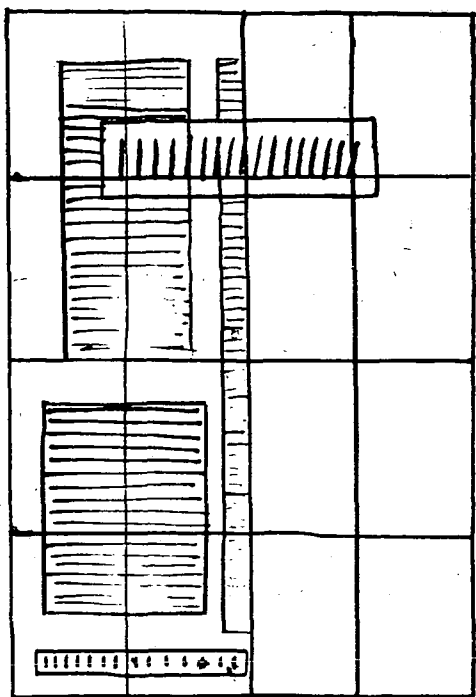
Nem ragaszkodunk a csak itt tanult betűtípushoz, hiszen a műszaki szabványbetűk nem minden tartalmú könyvhöz stílusosak. De csak abban az esetben szabad ettől eltérni, ha az 5–6. osztályban tanult betűtípussal írnak, vagy nyomtatványból lemásolt, szép betűformát hoznak. Saját tervezésű betűvel soha nem írhatnak.

Miután a tervet megnagyították, a szöveget ceruzával beleírták, következik a színek revíziója. Általában a tervezés is kevés színnel készüljön. Három-négy szín használata az általános, és minden célravezető színpárosítás megengedett. Általában a sötét-világos tónusritmusra, valamint az élénk és tört színek párosítására kell a tanulókat ránevelni. Ennek érdekében leghasznosabb, ha grafikusok sikerült plakátjait, megjelent könyvek címlapjait és tanulók korábbi tervezéseit mutatjuk be példaként.

12a. ábra

12b. ábra

AVASI BÉLA
tanszékvezető docens

NÉPDALELEMZÉS*

— „Csillagok, csillagok . . .” —

A Kossuth-rádió esti meseműsorának végén, nap mint nap fölhangzik egy rövid, bánatos dallam Bartók harmóniáinak kíséretében:

„Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok,
A szegény legénynek utat mutassatok!”

* Az iskolai ének-zene oktatásban a hallás után való énektanítás lehetőséget ad a dalanyag kiválasztására. Népdalkincsünk gazdag tárháza a szebbnél-szebb dallamoknak. Nem kell mereven ragaszkodnunk a tankönyvben közölt népdalokhoz, ha vidékünkön hasonló, de mégis más dallamokat énekelnek. A népdalok esztétikai értékelésére kapunk példát a következő tanulmányban, amely a népzene-tudomány eredményeiből indul ki, és a népdalok pedagógiai didaktikai felhasználására ad útmutatást.

(Szerkesztőség)